

УДК 371.(091)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-207-210

КОШЛЯК Михайло Анатолійович –

кандидат педагогічних наук,
Президент Федерації дзюдо України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4597-299X>
e-mail: mykhailo.koshliak@gmail.com

ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні, суттєво змінили сутність професійної діяльності вчителів фізичного виховання». У зв'язку з цим, на думку вченої, «винятково важливого значення набуває модернізація процесу навчання вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах, де відбувається опанування студентами комплексом знань, умінь і навичок, їхній професійний розвиток, формуються інтереси, професійні мотиви та ціннісні орієнтації, що завершується виробленням професійно-педагогічної позиції.

У статті розглянуто проблему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в наукових дослідженнях.

З'ясовано, що вчені одностайні в тому, що відповідно до напрямку розвитку сучасної освіти система професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту потребує відчутної оптимізації, зміни педагогічної парадигми, реалізації ефективного навчально-виховного процесу підготовки висококваліфікованих фахівців.

Дослідники модернізацію підготовки майбутніх учителів фізичної культури у системі вищої освіти вбачають в напрямі її переорієнтації з пріоритетів фізкультурно-спортивних на людинотворчі, загальну рекреаційну функцію, гуманістичну, культурно формувальну сутність фізкультурно-освітньої реальності. Це детермінує новий зміст професійної діяльності фахівця фізичного виховання та спорту на основі сформованої в нього професійно-педагогічної культури. Формування професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту визначають сучасні тенденції розвитку фізкультурної освіти та необхідність підготовки компетентних кадрів, спроможних ефективно реалізувати особливі соціальні завдання пізнання, трансляції та створення культури, що сприятиме готовності нових поколінь до вирішення глобальних гуманістичних, культурологічних, фізкультурних проблем.

Встановлено, що цілісна історія професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту ще належно не висвітлена в історіографії.

Ключові слова: підготовка, майбутні учителі фізичної культури, наукові дослідження.

KOSHLIAK Mykhailo Anatoliyovych –

Ph. D. in Pedagogy,
President of the Judo Federation of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4597-299X>
e-mail: mykhailo.koshliak@gmail.com

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES IN SCIENTIFIC RESEARCH

Socio-political changes that have taken place in Ukraine have significantly changed the essence of the professional activity of physical education teachers." In this regard, according to the scientist, "the modernization of the training process of physical education teachers in higher educational institutions, where students master a complex of knowledge, abilities and skills, their professional development, interests, professional motives and value orientations, is of exceptional importance, which ends with the development of a professional and pedagogical position.

The article examines the problem of professional training of future physical education teachers for professional activity in scientific research.

It has been found that scientists are unanimous in the fact that, in accordance with the direction of development of modern education, the system of professional training of specialists in physical education and sports needs significant optimization, a change in the pedagogical paradigm, and the implementation of an effective educational and educational process of training highly qualified specialists.

Researchers see the modernization of the training of future teachers of physical culture in the higher education system in the direction of its reorientation from the priorities of physical culture and sports to the people-creating, general recreational function, the humanistic, culture-forming essence of the physical culture and educational reality. This determines the new content of the professional activity of a specialist in physical education and sports on the basis of the professional and pedagogical culture formed in him. The formation of the professional and pedagogical culture of a specialist in physical education and sports is determined by the modern trends in the development of physical education and the need to train competent personnel capable of effectively implementing special social tasks of learning, broadcasting and creating culture, which will contribute to the readiness of new generations to solve global humanistic, cultural, and physical education problems.

It has been established that the complete history of professional training of specialists in physical education and sports has not yet been properly covered in historiography.

Keywords: training, future physical culture teachers, scientific research.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства у державних офіційних структур і представників науки посилюється інтерес

до проблем фізичного виховання дітей та молоді. Фізичне виховання стратегічно спрямоване на збереження, зміцнення і формування здоров'я

комплексом дієвих засобів фізичного виховання, що впливають на якість життєдіяльності [7, с. 124].

Н. Степанченко зазначає, що «суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні, суттєво змінили сутність професійної діяльності вчителів фізичного виховання». У зв'язку з цим, на думку вченої, «винятково важливого значення набуває модернізація процесу навчання вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах, де відбувається опанування студентами комплексом знань, умінь і навичок, їхній професійний розвиток, формуються інтереси, професійні мотиви та ціннісні орієнтації, що завершується виробленням професійно-педагогічної позиції» [5, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремої уваги потребують наукові розвідки присвячені проблемі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Слід вказати на те, що посилення ефективності фізичного виховання та спортивно-масової роботи у вітчизняних загальноосвітніх школах відображено у: законодавчо-нормативних документах про освіту, школу та спорт; введенні в початковій та основній школах трьох, а у старшій – двох уроків фізичної культури на тиждень; забезпеченні диференційованого підходу до різних вікових груп школярів; реалізації для кожного учня здоров'язбережувальної функції навчання. Звісно, що перелічені аспекти передбачають модернізацію процесу підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти України [36, с. 25].

Окремі аспекти дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності розкрито в працях сучасних українських учених О. Безкопильного [1], І. Іваній [2], С. Карасевич [3], Г. Куртової [4], Н. Степанченко [5], М. Турянської [6] та ін. Попри значну увагу вчених, питання підготовки майбутніх учителів фізичної культури потребує подальшого вивчення. Практика переконує в необхідності удосконалення змісту та методів підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Мета статті – розглянути проблему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в наукових дослідженнях.

Виклад основного матеріалу дослідження.

М. Турянська звертає увагу, що у сучасних соціально-економічних умовах істотно змінилася державна політика щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти України. Але, на жаль, серйозною проблемою з позицій сьогодення залишається незадовільне здоров'я дітей та учнівської молоді, яке за твердженням науковців і вчителів-практиків усе більше погіршується, а відтак – здоров'язбережувальна функція педагогів стає пріоритетною. Названа соціальна проблема спричинена об'єктивними і суб'єктивними чинниками. До об'єктивних причин належать такі, як:

1) комерціалізація спорту, що призводить до його перетворення в елітарний вид дозвілля та витісняє масову фізичну культуру;

2) згортання діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл;

3) відсутність у школах України належної матеріально-спортивної бази;

4) недостатнє фінансування масового спорту тощо.

Серед суб'єктивних факторів різкого погіршення здоров'я учнів закладів загальної середньої освіти України слід виокремити такі, як:

1) трагічні випадки з дітьми на уроках фізичної культури;

2) високий рівень захворюваності дітей та не усвідомлення ними цінності власного здоров'я;

3) традиційна спрямованість вчителів фізичної культури на виконання дітьми фізичних нормативів, а не на ефективне формування їх здорового способу життя, визнання власного здоров'я, як першочергової особистісної та соціальної цінності;

4) плінність висококваліфікованих фізкультурних кадрів у школах;

5) відсутність державного фінансування поїздок школярів на різноманітні спортивні змагання [6, с. 25].

І. Іваній зазначає, що модернізація вищої професійної освіти в галузі «Фізична культура і спорт» провадиться в напрямі її переорієнтації з пріоритетів фізкультурно-спортивних на людинотворчі, загальну рекреаційну функцію, гуманістичну, культуро формувальну сутність фізкультурно-освітньої реальності. На його думку, «це детермінує новий зміст професійної діяльності фахівця фізичного виховання та спорту на основі сформованої в нього професійно-педагогічної культури». Учений вважає, що формування професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту «визначають сучасні тенденції розвитку фізкультурної освіти та необхідність підготовки компетентних кадрів, спроможних ефективно реалізувати особливі соціальні завдання пізнання, трансляції та створення культури, що сприятиме готовності нових поколінь до вирішення глобальних гуманістичних, культурологічних, фізкультурних проблем» [2, с. 16].

Огляд психолого-педагогічної та методичної літератури відповідно до проблеми дослідження здійснювався нами через призму розкриття змісту нормативно-законодавчої освітньої бази наукового доробку педагогів-практиків, періодичної преси про фізичне виховання та спортивно-масову роботу у визначений період. Слід вказати на те, що посилення ефективності фізичного виховання та спортивно-масової роботи у вітчизняних загальноосвітніх школах відображено у: законодавчо-нормативних документах про освіту, школу та спорт; введенні в початковій та основній школах трьох, а у старшій – двох уроків фізичної культури на тиждень; забезпеченні диференційованого підходу до різних вікових груп школярів; реалізації для кожного учня здоров'язбережувальної функції навчання. Звісно, що перелічені аспекти передбачають модернізацію процесу підготовки майбутніх учителів фізичного

виховання у закладах вищої освіти України [6, с. 26].

Досліджуючи підготовку майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти: монографія С. Карасевич зауважує, що у сучасних соціально-економічних умовах істотно змінилася державна політика щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти України. Серйозною проблемою з позицій сьогодення залишається незадовільне здоров'я дітей та учнівської молоді, яке за твердженням науковців і вчителів-практиків усе більше погіршується, а відтак – здоров'язбережувальна функція педагогів стає пріоритетною. Названа соціальна проблема спричинена об'єктивними і суб'єктивними чинниками.

До об'єктивних причин С. Карасевич відносить такі, як:

- 1) комерціалізація спорту, що призводить до його перетворення в елітарний вид дозвілля та витісняє масову фізичну культуру;
- 2) згортання діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл;
- 3) відсутність у школах України належної матеріально-спортивної бази;
- 4) недостатнє фінансування масового спорту тощо.

Серед суб'єктивних факторів різкого погіршення здоров'я учнів закладів загальної середньої освіти України слід виокремити такі, як:

- 1) трагічні випадки з дітьми на уроках фізичної культури;
- 2) високий рівень захворюваності дітей та не усвідомлення ними цінності власного здоров'я;
- 3) традиційна спрямованість вчителів фізичної культури на виконання дітьми фізичних нормативів, а не на ефективне формування їх здорового способу життя, визнання власного здоров'я, як першочергової особистісної та соціальної цінності;
- 4) плінність висококваліфікованих фізкультурних кадрів у школах;
- 5) відсутність державного фінансування поїздок школярів на різноманітні спортивні змагання.

На думку С. Карасевич: «Оздоровчий потенціал фізичної культури і масового спорту, якщо його використовувати повністю, дозволив би підвищити працездатність, запобігти масовим захворюванням і досягти збільшення тривалості життя» [3, с. 17].

Серед основних недоліків підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах науковці вказують на складний характер самої професійної діяльності вчителів фізичної культури, яка, на відміну від діяльності вчителів інших спеціальностей, триває в умовах підвищеної складності: необхідності перманентного контролю за фізичним та психічним станом дітей в обставинах, що швидко змінюються, стимулювання високої рухової активності школярів на уроці у великих приміщеннях або на вулиці в

різних погодних умовах, що потребує додаткової емоційної й інтелектуальної концентрації тощо [17, с. 19].

Для підвищення якості підготовки фізкультурних кадрів до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти необхідне вдосконалення окремих напрямів діяльності ЗВО. По-перше, це якісний відбір або попередня підготовка абітурієнтів, які вступають до педагогічних ЗВО. Як зазначає Г. Куртова, успішні студенти фізкультурних спеціальностей володіють набором особистісних характеристик, серед яких врівноважена нервова система, емоційна стабільність, соціальна сміливість і активність, практичність, сумлінність, орієнтація на соціальне схвалення оточуючих [21, с. 125]. По-друге, важливим напрямом удосконалення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти є підвищення практичної зорієнтованості освітнього процесу, прив'язка процесу навчання у ЗВО до реальних умов педагогічної діяльності в школах [29, с. 236].

На думку Н. Степанченко, важливим у системі підготовки вчителя фізичного виховання є «визначення змісту й структури його професійної діяльності, обсяг виконуваних ним педагогічних функцій; рівень вимог до кожної з них, до знань, умінь і навичок, необхідних для повноцінного виконання професійних обов'язків. Визначальною особливістю роботи педагога є виконання навчальних програм, які він реалізує з конкретним контингентом і в конкретних умовах певного навчального закладу. При цьому виконання педагогічних функцій вчителя фізичного виховання забезпечується плануванням роботи з фізичної підготовки учнів, організацією та реалізацією системи фізичного виховання, контролем, обліком і аналізом педагогічної діяльності тощо. В цілому, ефективність професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання визначають доцільність застосованих ним педагогічних дій і використання найоптимальніших способів організації педагогічного впливу на учнів у навчально-виховному процесі з фізичної культури в школі. Важливим є також стиль взаємодії вчителя з учнями, що впливає на результати навчання. Він є виявом педагогічної культури та рівня професійно-педагогічної підготовленості вчителя фізичного виховання, визначальною характеристикою його фахової діяльності» [5].

Результати дослідження О. Шукатки засвідчили, що знання, вміння і навички, необхідні майбутнім учителям фізичної культури для організації та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів з учнями закладів загальної середньої освіти, можуть бути успішно засвоєні лише в тому разі якщо в процесі навчання студентів вдається забезпечити:

- вироблення стійкої потреби в заняттях фізичною культурою і спортом;
- формування мотивації до занять фізкультурно-оздоровчого характеру, зокрема й звички вести здоровий спосіб життя;

– засвоєння теоретичних знань щодо основ фізичного виховання, формування вмінь та навичок організації та проведення занять фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості;

– засвоєння способів організації різних форм самостійних занять фізичною культурою і спортом;

– засвоєння елементів пропаганди здорового способу життя, агітації до боротьби зі шкідливими звичками, регулярних і систематичних занять фізичною культурою і спортом. Набувши знання, опанувавши методико-практичні вміння та навички, майбутні вчителі фізичної культури матимуть змогу самостійно вирішувати питання щодо збереження і зміцнення здоров'я, раціонально використовувати засоби і методи фізичного виховання для підвищення ефективності навчальної діяльності, що надалі, безумовно, відіб'ється на рівні їхньої компетентності в організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти [8, с. 225–226].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, вчені одностайні в тому, що відповідно до напрямку розвитку сучасної освіти система професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту потребує відчутної оптимізації, зміни педагогічної парадигми, реалізації ефективного навчально-виховного процесу підготовки висококваліфікованих фахівців. Встановлено, що цілісна історія професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту ще належно не висвітлена в історіографії. Подальшого розвитку набули аналіз і систематизація досліджень з даної проблеми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.
2. Іваній І. В. Фізкультурна освіта: концептуальні засади формування професійно-педагогічної культури студентів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. Вип. 1–2. С. 16–21
3. Карасевич С. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурноспортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти: монографія / МОН України, Уманський держ. пед. унів-т імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 204 с.
4. Куртова Г. Ю. Аналіз сучасної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2011. Вип. 83. С. 123–127.
5. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04; ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 629 с.
6. Турянська М. М. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (друга половина XX – початок XXI століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2018. 282 с.
7. Філоненко О. В. Фізичний розвиток учнів як педагогічна проблема. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2023. Вип. 209. С. 123–128.
8. Шукатка О. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. *Педагогіка*

формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 70. Т. 4. С. 223–226.
URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_4/43.pdf

REFERENCES

1. Bezkoptyl'nyy, O. O. (2020). *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do zdorov'yazberezhual'noyi diyal'nosti v osnovnyi shkoli: teoriya ta metodyka* [Preparation of future physical education teachers for health-preserving activities in primary school: theory and methodology]: monohrafiya. Cherkasy : CHNU im. B. Khmel'nyts'koho. 552 s. [in Ukrainian]
2. Ivaniy, I. V. (2016). *Fizkul'turna osvita: kontseptual'ni zasady formuvannya profesiyno-pedahohichnoyi kul'tury studentiv* [Physical education: conceptual principles of formation of professional and pedagogical culture of students]. *Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka*. Vyp. 1–2. S. 16–21. [in Ukrainian]
3. Karasyevych, S. A. (2018). *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do fizkul'turnosportyvnoyi diyal'nosti u zakladakh zahal'noyi seredn'oyi osvity* [Preparation of future teachers of physical culture for physical culture and sports activities in general secondary education institutions]: monohrafiya / MON Ukrayiny, Umans'kyi derzh. ped. univ-t imeni Pavla Tychyny. Uman': VPTS «Vizavi». 204 s. [in Ukrainian]
4. Kurtova, H. YU. (2011). *Analiz suchasnoyi systemy profesiynoyi pidhotovky vchyteliv fizychnoyi kul'tury* [Analysis of the modern system of professional training of physical education teachers]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka*. Seriya: Pedahohichni nauky. Vyp. 83. S. 123–127. [in Ukrainian]
5. Stepanchenko, N. I. (2017). *Systema profesiynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannya u vyshcheykh navchal'nykh zakladakh* [System of professional training of future teachers of physical education in higher educational institutions]: dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04; VDPU imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Vinnytsya. 629 s. [in Ukrainian]
6. Turyans'ka, M. M. (2018). *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannya do sportyvno-masovoyi roboty v zahal'noosvitnikh shkolakh Ukrayiny (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittya)* [Preparation of future teachers of physical education for sports and mass work in secondary schools of Ukraine (second half of the 20th - beginning of the 21st century)]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Kyiv. 282 s. [in Ukrainian]
7. Filonenko, O. V. (2023). *Fizychnyy rozvytok uchniv yak pedahohichna problema* [Physical development of students as a pedagogical problem]. *Naukovi zapysky*. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyi: TSDU im. V. Vynnychenka. Vypusk 209. S. 123–128. [in Ukrainian]
8. Shukatka, O. V. (2020). *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do orhanizatsiyi fizkul'turno-ozdorovchoho seredovyscha zakladu zahal'noyi seredn'oyi osvity* [Preparation of future teachers of physical culture for the organization of physical culture and health environment of general secondary education institution]. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchey i zahal'noosvitniy shkolakh*. № 70. Т. 4. S. 223–226. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОШЛЯК Михайло Анатолійович – кандидат педагогічних наук, Президент Федерації дзюдо України.

Наукові інтереси: теорія і практика фізичного виховання в Україні у XX – на початку XXI століття.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOSHLYAK Mykhailo Anatoliyovych – Ph. D. in Pedagogy, President of the Judo Federation of Ukraine.

Scientific interests: theory and practice of physical education in Ukraine in the 20th – at the beginning of the 21 st century.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2024 р.